

Har vi en inkluderande skola?

Av Cecilia Olsson

Om man ser till elever med en utvecklingsstörning så kan man tycka att det inte har hänt så mycket – eller i alla fall inte tillräckligt mycket – sedan Carlbeckkommitténs slutbetänkande *”För oss tillsammans – om utbildning och utvecklingsstörning”* (SOU 2004:98). Fortfarande står särskolan och knackar på den ”vanliga” skolans dörr och frågar om man får komma in, bildligt talat. Och det får man – men fortfarande som regel i egna lokaler, inte sällan lite vid sidan av övriga skolans klassrum, i samverkan med skolans övriga elever vid vissa tillfällen men oftast inte i det dagliga klassrumsarbetet. Det handlar vanligtvis inte om en skola där elever med utvecklingsstörning är delaktiga i skolans vanliga lärmiljöer på samma villkor som alla andra elever. För att detta ska vara möjligt krävs stora förändringar av skolan.

Lärares inställning till inkludering

Den positiva inställningen och viljan finns. Men också erfarenheter av svårigheter.

I alla fall hos majoriteten av de lärare som bidragit till resultaten i Elaine Kottes avhandling om *Inkluderande undervisning – lärares uppfattningar om lektionsplanering och lektionsarbete utifrån ett elevinkluderande perspektiv*. Avhandlingen lades fram i december 2017 vid Malmö Högskola.

I två undersökningar, en mer omfattande kartläggning med enkätfrågor och en fallstudie med tre lärarteam, undersöks lärares inställning till inkludering. Samtliga lärare ingår i ett forsknings- och utvecklings(FoU)-program om ”Inkluderande lärmiljöer”.

Enkäten gick ut till samtliga 1100 grundskollärare knutna till FoU-programmet och svar inkom från 417 lärare. Att alla medverkande lärare i undersökningen ingår i ett FoU-program om inkludering kan innebära att lärarna från början har en ”inkluderingsmedvetenhet” som kan ha bidragit till den övervägande positiva inställningen till inkluderande undervisning. Som också påpekas vet vi alltså inte vad det stora antalet lärare som valde att inte delta i enkäten anser. Sam-

Bild: Matilda Stakset.

tidigt med en positiv inställning så lyfter lärarna också fram de svårigheter som de stöter på. Båda dessa aspekter är värdefulla rön från undersökningarna och kan på sikt bidra till de kunskaper och resurser som behövs för att realisera det som en gång var Carlbeckkommitténs vision – en skola för alla.

Alla elever

Nu handlar Elaine Kottes avhandling inte specifikt om särskolans elevgrupp utan mer generellt om elever i behov av särskilt stöd och hur hela skolan måste förändras för att alla elever ska kunna medverka och vara delaktiga i en inkluderande undervisning. En utgångspunkt är att alla ska ha samma rätt att ingå i det allmänna undervisningsväsendet.

Vad menas då med alla elever? I undersökningen framgår det att lärarna anser sig ha elever i behov av särskilt stöd i sina klasser och försöker anpassa undervisningen till samtliga elever i klassen. Det framgår inte, annat än som enstaka exempel, vad dessa särskilda behov kan utgöra och vilka diagnoser dessa elever kan ha.

Kan det handla om elevers behov utifrån specifika funktionsnedsättningar, och i så fall vilka?

Är det elever med särskilda behov som vi redan vet ingår i dagens heterogena klasser; elever med ADHD, språkstörningar, rörelsehinder?

Elever med diagnoser inom autismspektret?

Enskilda elever med intellektuell funktionsnedsättning som läser efter särskolans kursplan men ingår i en vanlig klass?

Är det även elever med särskilda behov utifrån varierande socioekonomisk, språklig och kulturell bakgrund?

Omfattar begreppet *alla elever* även elever som är blinda, döva, dövblinda och har behov av en syn- och känseltolkande miljö eller en teckenspråklig miljö?

Elever som har grav intellektuell nedsättning, grav flerfunktionsnedsättning eller autism, elever i behov av en mycket anpassad miljö, vård och omsorg?

En skola där olikheter ses som normalt.

Även utan svar på dessa frågor finns många tankar att hämta ur avhandlingen.

Det Elaine Kotte påvisar är möjligheterna och svårigheterna för läraren att undervisa i en skola där ingen behöver knacka på dörren och fråga om man får vara med.

Syftet med avhandlingen är att tillföra kunskap om lektionsplanering och lektionsarbete ur ett inkluderande perspektiv. Utgångspunkten i de två empiriska studierna är också lärare som undervisar såväl elever med som utan särskilda behov i samma klass och i största utsträckning i samma klassrum.

Alla eleverna i klassen skall medverka och vara delaktiga i lektionerna. Det kräver en sorts *”design for all”*. Det innebär dock inte att alla i klassen skall lära sig exakt samma sak på exakt samma sätt. Snarare betonas en acceptans av olikheterna och hur skolan ska ta vara på pluralismen bland alla elever i en skola för alla.

Det framgår av lärarnas synpunkter att det, för att detta ska fungera, behövs varierade och differentierade strategier, material och uppgifter. En del konkreta exempel ges i fallstudierna. I övrigt ligger avhandlingens fokus på att undersöka vilka allmändidaktiska behov som skolan måste tillgodose för att möjliggöra för lärare att undervisa elever i behov av särskilt stöd tillsammans med övriga elever.

Vad behövs?

Avhandlingen framhåller flera faktorer som är av betydelse för ett elevinkluderande perspektiv. Det krävs en lektionsplanering och ett lektionsgenomförande som innebär att läraren känner sina elevers olika förhållanden och från början planerar efter elevernas kapacitet att genomföra olika bedömningsbara uppgifter. Detta är en utmaning för läraren.

Många av lärarna framhåller att de behöver mer kunskaper inom det specialpedagogiska området. En bred specialpedagogisk kompetens behövs alltså hos alla lärare och bör ingå i all lärarutbildning.

Ytterligare en faktor av vikt är tid. Tid till lektionsplanering, kollegial samverkan, handledning och att under lektionen tillgodose enskilda elever i behov av stöd och samtidigt räcka till för övriga elever i klassen. Det behövs också stödjande strukturer som tillgång till grupprum, kompensatoriskt material och specialpedagogisk handledning.

Behöver ytterligare verktyg

En slutsats som Elaine Kotte drar är att även om lärarna är övervägande positiva till och eftersträvar inkludering i sin undervisning så behöver de ”ytterligare verktyg och förutsättningar än de som för närvarande finns till deras förfogande”. De anser också att ansva-

Cecilia Olsson är fil. dr i specialpedagogik och arbetar som pedagogisk handledare. Hon har tidigare varit projektledare på FUB:s forskningsstiftelse ala och bl.a. varit med och gjort läromedlet Ninjakoll.

ret för ett pragmatiskt inkluderande genomförande måste vara ett övergripande skolpolitiskt område.

Flera känner ambivalens

Flera av lärarna uttalar en ambivalens kring inkludering och vad som är bäst för enskilda elever, vilket kanske är ett resultat av att de känner sig otillräckliga. Detta är dock en viktig fråga som skulle kunna granskas närmre. Vet vi vad som är bäst för den enskilda eleven? Ur ett individperspektiv och ur ett samhällsperspektiv? På kort eller lång sikt?

I avhandlingen framhålls emellertid att, även om vägen är svår och processen lång, så är en inkluderande skola viktig för samhället och samhällets värdegrund. Undervisning i heterogena klassrum, där olikheter är en normal förekomst, kan ge förutsättningar för barn och ungdomar att formas till samarbetande medborgare som förstår och accepterar varandras olikheter. Och visst är det väl dit vi vill nå?

Elaine Kotte, *Inkluderande undervisning – lärares uppfattningar om lektionsplanering och lektionsarbete utifrån ett elevinkluderande perspektiv*. Malmö Högskola, fakulteten för lärande och samhälle. Avhandling 2017. 240 sidor. Kan laddas ner som PDF-fil från: www.muep.mau.se (sök på elaine kotte)